מקץ

א. דובר כמה פעמים[1] שדרכו של רש"י בפירושו עה"ת לפרש כל דבר הקשה ובלתי מובן בפשוטו של מקרא. והענינים הדורשים לכאורה ביאור (בפי' הפשוט של הכתובים) ואין רש"י מפרשם, הרי זה גופא הוכחה שלדעתו של רש"י מובנים הם בפשטות ועד כ"כ שאין צורך לפרשם[2], או שמובנים הם ע"פ מה שפירש רש"י לפנ"ז.

עפ"ז צ"ל תמי' גדולה המתעוררת בלימוד פשוטן של כתובים בפרשתנו, וכמה ממפרשי התורה עמדו עלי'[3], ודוקא רש"י ראש הפשטנים אינו מעיר ע"ז, והוא: יוסף הרי ידע גודל אהבת אביו אליו, ובמילא — הבין גודל צער אביו ואבלו עליו, ומדוע לא הודיע לו שעודנו חי?!

ותמי' זו היא בנוגע להזמן אודותו מדובר בפרשתנו דוקא: בפ' וישב מסופר שהביאו את יוסף למצרים ומכרוהו לעבד ואח"כ נתנוהו בבית הסהר. ומובן שלא הי' באפשריות שלו להודיע לאביו שהוא חי[4]. אמנם בזמן דפרשתנו שנעשה משנה למלך, והרשות בידו לעשות ככל אשר ירצה, א"מ למה יניח את אביו בצער ואבילות ולא הודיעו ע"י שיירות ההולכות לכנען (או ע"י שליח)[5] שהוא חי, ויחי' את נפש אביו[6].

---

1) ראה לעיל ע' 13 ובהנסמן בהערה 1 שם.

2) כשאין תירוץ (ע"ד הפשט) כותב רש"י "איני יודע" (תולדות כח, ה. ועוד בכו"כ מקומות, ראה לקו"ש ח"ה ע' 1 הערה 2).

3) ראה רמב"ן פרשתנו מב, ט. רבותינו בעה"ת מב, א. עקידה פרשתנו (שער כט קרוב לסופו). אוה"ח ויגש (מה, כו). ועוד.

4) ברבותינו בעה"ת שם (וראה גם בעקידה שם), ד"כשהי' עבד לא רצה להגיד לו כי יותר הי' מצערו וכן כשהי' בבית הסהר". אבל בפשט"מ אין זה מספיק, כי ע"ז שיודיע לו הרי עכ"פ לא יהי' "מתאבל" עליו עוד אף שעדיין יהי' לו צער (וראה פרש"י (וישב לו, לה) סימן זה הי' מסור בידי כו' אם לא ימות כו' מובטח אני שאיני רואה גיהנם). ובפשטות צ"ל כבפנים, שבהיותו עבד ובבית הסהר לא הי' ברשות עצמו כלל להודיע את יעקב (ובפרט שע"ז יתעורר חשש תביעה לשחרורו וכסענת יוסף: כי גנוב גונבתי מארץ העברים (וישב מ, טו)). בשאר התירוצים שברבותינו בעה"ת ראה לקמן הערות 6, 14.

5) ובפרט ש"קרוב הוא" (ר"פ בשלח). — מצרים קרוב לחברון כמהלך ד' או ה' ימים (רבותינו בעה"ת שם), כששה ימים (רמב"ן שם).

6) ברבותינו בעה"ת שם: "וגם כשהי' מלך לא יאמין לו כי אפילו לבסוף כשספרו לו אחיו לא האמין". אבל מובן שע"פ פשש"מ אין זה טעם מספיק שיוסף לא יודיע לאביו, דהרי סו"ס האמין יעקב ע"י הסימן שמסר להם (פרש"י ויגש מה, כז) עד"ז הי' אפשר למסור איזה סימן ע"י שליח ושיירא וכו'.

ברמב"ן שם: "וע"כ לא רצה להגיד להם אני יוסף אחיכם ולאמר מהרו ועלו אל אבי כו' כאשר עשה עמהם בפעם השני' כי הי' אביו בא מיד בלא ספק כו' אבל את הכל עשה יפה בעתו לקיים החלומות כי ידע שיתקיימו באמת גם הענין השני שעשה להם בגביע לא שהי' כוונתו לצערם אבל חשב שאולי יש להם שנאה בבנימין כו'". עי"ש.

והטעם שרש"י לא תירץ כן, י"ל ד(נוסף ע"ז שהנ"ל מתרץ רק זה שלא הודיעו אחרי שכבר באו אליו אחיו, אבל עדיין קשה

ב. לכאורה הי' אפשר לומר ש־תמיהה זו מתורצת ע"פ מה שפרש"י לפני זה בפ' וישב [1], דהטעם שיעקב התאבל על בנו ימים רבים „כ"ב שנה משפרש ממנו עד שירד למצרים כו' כנגד כ"ב שנה שלא קיים יעקב כבוד אב ואם כו' ".

ולכן לא שלח יוסף להודיע לאביו שעודנו חי קודם שיעברו כ"ב שנה, כי עונש דיעקב הי' צ"ל כ"ב שנה כנגד כ"ב שנה שלא קיים כבוד אב ואם.

אבל א"א לתרץ כן הנהגתו של יוסף: כי

א) מנין ידע יוסף שעל יעקב לקבל עונש כ"ב שנה [2] ע"ז שלא קיים כבוד או"א [3]. וגם את"ל שידע עד"ז, הרי:

ב) הי' יכול להודיעו שהוא חי ולא יודיע לו מקום מושבו עד שיעברו הכ"ב שנה, ויענש בפרידתו כנגד כ"ב שנה שפירש מיצחק *[4].

ג) ועיקר: ענין הנ"ל אינו מיישב כלל הנהגתו של יוסף, כי גם אם נגזר על יעקב עונש מן השמים על שלא נהג כבוד או"א כ"ב שנה, הרי פשוט שאין זה נותן רשות ליוסף להעניש את אביו ע"י שלא יודיעו [10] שהוא חי [11], ודוגמא לזה: אין מקום לומר שהשבטים היו מותרים או גם מחוייבים למכור את יוסף — בשביל שיתקיימו חלומותיו ויתקיים עונש יעקב!

ג. וביאור ענין זה יובן בהקדים דברי רש"י בפ' וישב [12] הדורשים ביאור: הטעם למה לא גילה הקב"ה ליעקב שיוסף חי, פרש"י: „לפי שהחמרימו (השבטים) וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם (וממשיך) אבל יצחק הי' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" [13].

מדוע לא הודיע לאביו במשך שבע השנים קודם שבאו אחיו למצרים, הנה) גם בנוגע ל־זמן זה אין מסתבר בפשש"מ דיניח יוסף את אביו בצער ובאבילות כדי שיתקיימו ה־חלומות (וכמו שהקשה בעקידה (שער כט, סוף פרשה וישב מקץ) ובחת"ס עה"ת שם). ועד"ז קשה במה שמסיים (שם) „והי' מקוה להיות שם במצרים כי בראותו הצלחתו הגדולה שם וכ"ש אחרי ששמע חלום פרעה שנתברר לו כי יבואו כולם שמה ויתקיימו כל חלומותיו".

המאסף (בסוף ההשמטות למס' ברכות דירושלמי וילנא, תרפ"ב. ניו יארק, תשי"ט) מתרץ דיוסף קס"ד דבודאי אביו ציווה לענשו על שמתגדל כו' ולמוכרו לעבד ולכן לא הודיעו שעלה לגדולה שלא יתראה כמתגרה בו כו', ומסיים: כנ"ל הובר פשוט (!) — אבל מפורש בקרא: לך נא ראה גו' (לז, יד).

7) לז, לד. והוא ממגילה יז, א.

8) ראה עד"ז בגו"א (הובא לקמן הערה 30) בנוגע לשבטים.

9) ובפרט שידע שיצחק ורבקה שלחו אותו פדנה ארם ליקח אשה מבנות לבן (תולדות כח, ב).

*9) ראה לקמן בפנים ס"ה ובהערה 32.

10) מובן שאין לכ"ז שייכות להשקו"ט האם ב"נ מחוייבים בכיבוד או"א (ראה פרש"י (ס"פ נח). וראה לקו"ש ח"ה ע' 147, 153 ואילך ובהנסמן שם), והאם הר־דעה כזו נכללת בכבוד או"א (להעיר ממכתב אדה"ז (נדפס במאה שערים ד, א)), דהרי בכל אופן פשיטא דלא הי' יוסף מצער את מי שהוא במשך כו"כ שנים ובפרט צער גדול כזה וביחוד את אביו יעקב!

11) וע"ד משנ"ת באגה"ק (סי' כה) שאף שעל הניזוק נגזר עליו מן השמים, מ"מ הרבה שלוחים למקום והוא נענש על רוע בחירתו.

12) שם, לג.

13) בדפוס שני של רש"י (ואדי אל־חג'ארה, רל"ו): אבל יצחק שלא הי' שם

וצלה"ב, מי נתפס ועל מי חל חרם זקללה זו: אין לפרש "שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ליעקב" — היינו שהחרם חל על כאו"א בעולם שיגלה ליעקב[14], דא"כ א"מ (א) המשך דברי רש"י "אבל יצחק הי' יודע . . אמר האיך אגלה כו'", דכיון שהחרם חל על כאו"א, הרי גם יצחק בכלל זה שלא לגלות, (ב) למה הוצרכו לשתף את הקב"ה עמהם, הרי כביכול גם הקב"ה א"א לו לגלות מטעם זה[15].

ועכצ"ל דהחרם חל רק על אלה שהשתתפו בהחרם וב"כל מי שיגלה" הכוונה לכל אחד מאלו הנמצאים באותו מעמד ומשתתפים בהחרם, ולכן הוצרכו לשתף את הקב"ה עמהם — אבל עפי"ז עדיין צלה"ב:

א) לשונו של רש"י בהמשך דבריו "אבל יצחק . . אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו". ולכאורה הול"ל הקב"ה מושבע שלא לגלות[16]. ומכאן —

ב) למה נמנע יצחק מלגלות ליעקב (מטעם שהקב"ה אינו מגלה לו) הרי הקב"ה כביכול א"א לו לגלות, מכיון ששתפו אותו בהחרם, אבל אין זה מונע כלל את יצחק לגלות ליעקב, כי הרי לא הי' משותף בהחרם[17].

ג) חרם זה למה? — הרי מספיק שיתדברו ביניהם שכל אלה הנמצאים במעמד זה לא יגלו ליעקב. ועד"ז בנוגע להקב"ה — להתפלל ולבקש שלא יגלה[18], ומה צורך בחרם?

ד) לא מצינו בפששמ (ובפרש"י)[19]

יודע הי' שהוא חי ואמר הקב"ה אינו רוצה לגלות לו אף אני לא אגלה.

14) עד"ז משמע מרבותינו בעלי התוס' (וישב לז, לה): מכאן יש להוכיח כי כאשר הקהל מסכימין בדבר אחד בכח החרם ויש סרבן אחד מהם שאע"פ שאומר כו' לא אכנס עמהן בחרם שגם הוא באותו הברית בעל כרחו שהרי יוסף לא נכנס בחרם ואעפי"כ לא רצה יוסף לגלות ולהודיע לאביו כי הוא חי, וראה גם רבינו בחיי (שם, לג בסופו): בזה שלא גילה בנימין "שכן הסכימו כל התשעה והקב"ה בצירוף עמהם שלא יתגלה הדבר ליעקב".

וברבותינו בעה"ת בפ' מקץ כתב: אלא שהטילו חרם ביניהם וגם שתפו להקב"ה וליוסף נמי השביעו שלא לגלות והכתוב מוכיח דכתיב (ויגש מה, א) הוציאו כל איש מעלי שלא רצה לגלות לזרים מפני השבועה. וכ"כ בפענח רזא (ויגש שם): שגם הוא הי' בכלל החרם והשבועה שלא לגלות שמכרוהו. אבל בפשוטו של מקרא קשה לומר שביחד עם מכרם את יוסף אף שראו "צרת נפשו בהתחננו" (מב, כא) שתפו את יוסף בכלל החרם (או גם השביעו אותו) בע"כ (ושחרם זה חל אף שאפשר שע"י שיגלה ליעקב — יגאלנו ממצרים!). ועוד לומר שכ"ז פשוט עד כ"כ — שאין רש"י צריך לרמזו אפילו, ואפילו לבן חמש!

15) ואין לומר שאז אין הקב"ה מוכרח לקבל החרם שלא לגלות, כי גם כששתפו להקב"ה אינו מוכרח כביכול לקבל זה ושלא לגלות כדלקמן בפנים. וכביפ"ת שבהערה 23.

16) כמו שהקשה ברא"ם, ע"ד תירוצו — ראה לקמן ס"ה ובהעדה 25.

17) במשכיל לדוד: "דכיון דהקב"ה הסכים בהחרם לא יוכל שום אדם לעבור ודומה למאי דקיי"ל מנודה לרב מנודה לתלמיד כו' וז"ש יצחק האיך אגלה והקב"ה כו' ממילא גם אני ככלל האיסור", אבל בפששמ אין הכרח לאמר דכיון דהסכים הקב"ה לבקשתם שישתתף עמהם — חל איסור על כל אדם לגלות. נוסף ע"ז: מל' רש"י "אמר האיך אגלה כו'" משמע שלא הי' בכלל האיסור שלא לגלות.

18) ואין לומר שע"י תפלה לא יהי' אצלם בודאות שהקב"ה לא יגלה ולכן הוצרכו לשתפו, שהרי גם כששתפוהו, אין ודאות שהקב"ה מסכים להשתתף עמהם. כנ"ל.

19) משא"כ במדרש וכו' ראה תנחומא

שהשבטים התירו את החרם קודם שהודיעו ליעקב שיוסף חי?

ד. והנה יש מפרשים[20] כונת רש"י ע"ד המדרש תנחומא[21] — מקור פרש"י — דאי' שם: אמרו נחרים ביניכם שלא יגיד אחד ממנו ליעקב אבינו אמר להם יהודא ראובן אינו כאן ואין החרם מתקיים אלא בעשרה מה עשו שתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם . . ואף הקב"ה . . לא הגיד מפני החרם".

— ומבארים, ששתפו להקב"ה בעשיית וחלות החרם עליהם, שאינו מתקיים אלא בעשרה, ואינו ענין כלל לזה שהקב"ה לא יגלה את הדבר[22]. והקב"ה לא גילה, מכיון שאינו מקיל בחרם שלהם.

ועפ"ז מבואר למה שתפו להקב"ה בהחרם, ומבואר גם סיומו של רש"י "והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" (ולא מושבע שלא לגלות) כי הקב"ה עצמו לא הי' מן הנאסרים בהחרם (כנ"ל), ומה שלא גילה ליעקב הוא רק מפני "שלא רצה לגלות לו", ולכן גם יצחק אמר "האיך אגלה".

אמנם א"א לפרש כן בפשטות פרש"י כי

[נוסף ע"ז שבפרש"י לא נתפרש מתי עשו החרם, ואדרבא — מסתבר לומר שעשוהו דוקא לאחר שחזר אליהם ראובן (שהיו עשרה) בכדי שגם עליו יחול, דאם לאו, הולל"פ ברש"י למה לא גילה ראובן]

בפשש"מ ובפרש"י אין כל רמז שאין החרם מתקיים אלא בעשרה, והו"ל לרש"י לפרשו. ומוכרח לכאורה לפרש (כנ"ל) שכונת רש"י ב"שתפו להקב"ה עמהם" היינו שגם הקב"ה כביכול נאסר עי"ז. וכל הקושיות (הנ"ל) בתוקפן.

ה. והנה במפרשי רש"י[23] הקשו עוד: מנין להשבטים שהקב"ה מסכים להחרם — והרי גם בו"ד א"א לשתף אם לא שיסכים לזה, ואיך שתפו ל־ הקב"ה מבלי שידעו הסכמתו[24]. וביארו כמה טעמים דידעו השבטים שלא ירצה הקב"ה לגלות ליעקב ושיסכים הקב"ה לחרם שלהם:

א) בכדי שתתקיים ברית בין הבת־ רים וירד יעקב ובניו למצרים[25]. ב)

וישב ב: "והתירו את החרם". וכ"ה ברבו־ תינו בעה"ת שם. בעה"ט ויגש כה, כו. הובא גם בב"י יו"ד סי' רכח (ד"ה והרשב"ץ) בשם הרשב"ץ. ועוד.

20) ראה גו"א שם: "אמנם מדברי המדרש כו'".

21) שם. וראה גם זח"א קפג, ב. וב־ ניצוצי אורות שם.

ברבינו בחיי הובא ל' רש"י "ולמה לא גילה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו כו' ושתפו להקב"ה עמהם" בשם פדר"א, אבל בפדר"א שלפנינו (עם פי' הרד"ל) בפל"ח הוא באופן אחר.

22) אבל מל' המדרש "שתפו להקב"ה באותו החרם שלא יגיד לאביהם" לא משמע כן.

23) ראה בגו"א ובלבוש האורה. וראה גם יפ"ת (ב"ר רפצ"א) שכתב עמש"כ במדרש שם: ליעקב נתגלה שיוסף קיים "ואע"ג שהשבטים החרימו כו' ושתפו גם להקב"ה מ"מ אין רוה"ק מחויבת לקבל החרם".

24) בלבוש האורה תירץ שאחד מהם ירד למרכבה ושאל אם יעשה דבר זה שימכרוהו אם יסכים עמהם כו' ובאת להם התשובה שיעשו כו' עי"ש. אבל מובן שאינו פשוטו של מקרא.

25) רא"ם שם. אבל הוא מפרש מש"כ רש"י "ושתפו להקב"ה עמהם" שלא כפשוטו, שכ' "תנחומא פי' שהיו מקובלים מאבותיהם שעתידים שירדו ע"י מכירת אחד מהשבטים במצרים וכיון שכן בודאי שלא יגלה הקב"ה זה הסוד" אבל לא הובא זה בפרש"י. ומביא

כדי שיענש יעקב נגד כ"ב שנה שלא קיים כבוד אב ואם[26]. ג) כדי שלא יקלל יעקב את בניו[27] "ונמצאו ישראל התלויים בזרעו של יעקב בטלים ח"ו מן העולם"[28].

אבל[29] [נוסף על הקושי שישנו בכל פירוש בפ"ע[30]] אין לפרש כן כוונת רש"י:

רש"י ממשיך "אבל יצחק הי' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו" — שהוא חי. והטעם למה אין הקב"ה רוצה לגלות מפורש "לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם" ועכצ"ל שהחרם והקללה חלו (לא רק על מי שיגלה כל פרשת מכירת יוסף, אלא) גם על מי שיגלה שיוסף חי[31]. וטעמים הנ"ל מכריחים רק שהקב"ה לא יגלה כל סיפור הדברים (שהשבטים מכרוהו לאורחת ישמעאלים והורידוהו למצרים כו'), אבל אפשר לגלות ל־יעקב שיוסף חי, ולא יודיע לו מקומו והקורות אותו עד לאחר כ"ב שנה

ראי' מזה ד"כשראו שבשליחות יוסף לאביו לרדת למצרים מתקיימת בה גזירת בין הבתרים גלו הסוד ליעקב אביהם בלתי שיתירו החרם". אבל אינו מובן ראייתו דהרי בתנחומא (שממנו הוא יסוד פירושו) מפורש "והתירו את החרם" (כנ"ל הערה 19).

26) מהרי"ק שרש לו. הובא בגו"א. וכן כתב בלבוש האורה הטעם על מה שהקב"ה הסכים בחרם שלא לגלות. אמנם הטעם שהשבטים חשבו שהקב"ה יסכים כתב שם, כיון שהי' מקובל מאבותיהם שעתידים שירדו ע"י מכירת אחד מהשבטים, כברא"ם.

27) גו"א.

28) רבינו בחיי.

29) וגם: הלא מפורש ברש"י "ולמה לא גלה הקב"ה לפי שהחרימו וקללו ושתפו להקב"ה עמהם", ולא מטעם אחר. אבל ראה מהרי"ק שם וגו"א שתירצו שהחרם הי' מועיל שלא יוכל יעקב (ויצחק) לבטל ה־גזירה בתפילתו.

30) כנוגע לטעם הא' ראה הערה 25. וראה גם בגו"א דא"כ "בסוף כ"ב שנה כאשר רצה הקב"ה שירד יעקב למצרים הי' ראוי שיגיד לו הקב"ה". ובנוגע לטעם הב' (מפני עונש יעקב כ"ב שנה) ראה גו"א שם "א"כ קשה מה עלה על דעת השבטים בודאי הם לא ידעו עונש יעקב ומאי ס"ד שיהי' הקב"ה מסכים עמהם"*.

ובטעם הג' שלא יקלל את בניו כו', ראה לבוש האורה בתחלתו.

---

*) ומה שתירץ בלבוש האורה "שכבר כתב הרא"ם שהיו מקובלים מאבותיהם ש־עתידין שירדו ע"י מכירת אחד מן השבטים למצרים ולכך חשבו כו'" — לא הובא זה (גם לא ברמז) בפרש"י.

31) לכאו' אפשר לומר שכוונת רש"י היא שהחרימו וקללו רק את מי שיגלה שהם מכרו את יוסף, ולא את המגלה שהוא חי, וזהו מה שדייק רש"י "אבל יצחק הי' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו", היינו, שמכיון שה־חרם שבו שתפו הקב"ה הי' רק על זה שלא לגלות ליעקב שהם מכרוהו*, ובכ"ז אין הקב"ה מגלה ליעקב שהוא חי (אף שבזה לא הי' החרם) מובן שאין הקב"ה רוצה לגלות**, ולכן "אמר האיך אגלה". אבל — אין מטעבר כלל שעשו חרם רק ע"ז שלא לגלות ליעקב שהם מכרוהו ומותר לגלות שהוא חי, שהרי הם הביאו ליעקב כתנת יוסף טבולה בדם שפירושו ש"חי' רעה אכלתהו".

ומה שהוצרכו לזה (שיאמר יעקב שחי' רעה אכלתהו ובמילא — לעשות החרם שלא לגלות ג"ז שהוא חי) כי מכיון שיעקב שלח את יוסף אליהם, ואיננו — מקום לחשד חזק שהם אשמים בזה כו' — ולכן השתדלו שיאמר שחי' רעה אכלתהו.

---

*) כן משמע לכאו' מהגירסא שברש"י כת"י: שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה הסוד. אבל בכל הדפוסים אינו.

**) אבל עפ"ז אינו מובן הטעם למה לא גילה הקב"ה שהוא חי.

כאשר יהיו שני הרעב ויוסף יהי' משנה למלך ויוכרח יעקב לירד ל־מצרים — ותתקיים (א) ברית בין הבתרים וגם (ב) עונשו של יעקב כ"ב שנה על שלא קיים כבוד או"א[32], (ג) ולא הי' מקלל את בניו, כי למה יחשוד שהם מכרוהו[33].

ו. והביאור בכל הנ"ל יובן בהקדים תמיה נוספת: איך יתכן שאף אחד מבני יעקב לא יתעורר בתשובה על מכירתו של יוסף ויתודה ויספר ליעקב שמכרו את יוסף ועודנו חי. ובפרט שמצינו בפרשתנו[34] שסו"ס כולם הת־חרטו ע"ז "ויאמרו איש אל אחיו אבל אשמים אנחנו על אחינו אשר ראינו צרת נפשו בהתחננו אלינו גו'" — אלא שזאת הייתה כוונתם בעשיית החרם, היינו שמתחלה חששו שלאח"ז כאשר תשוך חמתם בודאי יתחרט מי מהם וירצה לגלות ליעקב (ויפגע עי"ז בהשאר), ולכן "החרימו וקללו את כל מי שיגלה" היינו שאין לאחד מהם (או למקצתם) רשות לגלות את הדבר ליעקב (אבל בודאי שאין סברא לומר שהחרימו שאפילו באם כולם מעצמם יחליטו לגלות גם אז אסור להם לגלות)[35].

אבל עדיין יש חשש שאחד מהם (או רובם) ירצה להכריח את השאר לשמוע לקולו ולגלות ליעקב, וע"ד פרש"י[36] שאמרו אחיו "אילו אמרת להשיבו היינו שומעים לך" — לכן שתפו הקב"ה עמהם בהחרם שעשו — היינו שהחלטת הדבר אם (ומתי) יגלו ליעקב תלוי בהקב"ה — ואף כולם יחד אינם רשאים לגלות ולעבור על החרם כי אם בצירופו והסכמתו של הקב"ה[37] (אבל אין הכוונה שכללו את הקב"ה בהחרם ומוכרח שלא לגלות, שהרי אין ידוע להם אם הקב"ה מסכים לזה, כנ"ל[38]).

ומה שהקב"ה לא גילה "לפי שהח־רימו . . ושתפו את הקב"ה כו'" ה־כוונה: מכיון שהם שתפו להקב"ה שהם לא יגלו ליעקב בלי הסכמתו

---

32) כן הקשה על טעם זה גם בגו"א (בשביל עונשו של יעקב). ובלבוש האורה מתרץ: "מי גילה לו (להגו"א) שהי' די בזה צער ליעקב כשידע שבנו חי והוא נאבד ממנו ואינו יודע אי' הוא שמא הש"י רצה לצער מאד בעונשו שיסבור יעקב שהוא מת שבזה יהי' לו צער יותר כו'". אבל ע"פ דרך הפשט מובן שעונש הוא "מדה כנגד מדה" (וראה גם בשם "רש"י ישן" בס"פ תולדות). וכבר למדנו עד"ז (ראה פרש"י נח ז, יא. וראה גם פרש"י יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד). ובפרט שכאן ציוו יצחק ורבקה לילך לשם ליקח אשה כנ"ל הערה 9.

33) בגו"א, דלפי טעם זה "אם ידע שהוא חי הי' יודע מעצמו שהשבטים מכרו אותו דהא לא אכלה אותו חי' רעה" אבל לא ביאר דבריו*. וגם אם יחשדם שמכרוהו, "האיך יעלה על דעת שום אדם שיחשוד השי"ת את אבינו יעקב שמתוך רוגזו כו' מחמת יוסף לבדו יקללם ח"ו כל בניו וישכל עצמו מכולן ביום אחד כו'" — לבוש האורה עיי"ש.

34) מב, כא.

---

*) בפרש"י (פרשתנו מב, לו): "מלמד שחשדן שמא הרגוהו או מכרוהו כיוסף" אבל ראה משכיל לדוד שם "שחשדן עכשיו ג"כ על יוסף" (וג"ז "גא הי' ברוך לו").

35) ראה גם בפרד"א שם: "אמרו נחרים ביניהן שאין אחד מהם יגיד הדבר ליעקב אבינו עד שיהי' ברשות כולנו".

36) לח, א.

37) ועפ"ז יומתק לי' רש"י "ושתפו להקב"ה עמהם" ולא "שתפו הקב"ה בהחרם".

38) ראה תשובת מהרי"ק שם: ומה ששתפו הקב"ה עמהם הי' על סמך שאולי יסכים הקב"ה עמהם כאשר הוברר הדבר למפרע שהסכים שהרי לא גלה ליעקב אבינו.

וצירופו, לכן (עם היות שבהחרם שעשו לא התכוונו שהקב"ה אסור לגלות בלי הסכמתם) כביכול נשתתף הוא עצמו עמהם שביטול החרם וגילוי הדבר ליעקב יהי' דוקא בשיתוף כולם (הקב"ה והשבטים) יחד.

ועפ"ז יובן מה שפרש"י "(ולמה לא גילה לו הקב"ה לפי שהחרימו וקללו את כל מי שיגלה ושתפו להקב"ה עמהם), אבל יצחק הי' יודע שהוא חי אמר האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

כי הטעם שלא גילה הקב"ה ליעקב לא הי' מפני שמוכרח הי' לקיים את החרם שעשו השבטים, אלא מפני שלא רצה לגלות לו, וכנ"ל, ומזה למד יצחק ואמר "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

ועפ"ז מובן גם טעמו של יוסף למה לא שלח להודיע ליעקב שהוא חי; דמכיון שידע שהקב"ה אינו רוצה לגלות ליעקב הרי זוהי הוראה שיעקב אינו צריך לדעת עדיין שהוא חי, ואמר (גם יוסף) "האיך אגלה והקב"ה אינו רוצה לגלות לו".

ז. אמנם עדיין צ"ל: ע"י החרם — אסור הי' להשבטים להודיע ליעקב שיוסף חי, וגם איך אמר להם יוסף להודיע ליעקב שהוא חי, כיון שהקב"ה אינו מגלה.

אך ג"ז נתבאר ע"פ פרש"י: בפרשתנו [39] עה"פ "וירא יעקב כי יש שבר במצרים" פרש"י "ומהו וירא ראה באספקלריא של קדש שעדיין יש לו שבר במצרים ולא היתה נבואה ממש להודיעו שזה יוסף". — והשבטים שידעו שיוסף הוא במצרים מובן שהבינו שראי' זו באספקלריא של קודש — היינו שמודיע הקב"ה שמתחיל הזמן שיחקרו ויבקשו את יוסף ויגידו ליעקב — ולכן "וירדו אחי יוסף — שהיו מתחרטין במכירתו ונתנו לבם להתנהג עמו באחוה ולפדותו בכל ממון שיפסקו עליהם" [40].

ועד"ז הי' בהודעת יוסף, כאשר ראה שהם משתדלים למצוא אותו [41] הבין שיש דברים בגו, אבל מכיון שלא ידע בודאות שבא הזמן, ועוד ועיקר — באם יודיע ליעקב קודם להודעת השבטים — יפגע ביחס יעקב אליהם וכו' — לכן לא הודיע בעצמו ליעקב ע"י שליח כו', כ"א אמר להשבטים "אני יוסף אחיכם", והם שעשו את החרם בודאי ידעו כשירצה הקב"ה לגלות ליעקב, ויאמרו ליעקב: עוד יוסף חי.

(משיחת ש"פ מקץ, תשל"ג)

---

39) מב, א.

40) פרש"י שם, ג.
ומה שלא הודיעו ליעקב מיד — כי בודאי לא הי' מאמין להם — וכמו שהי' אח"כ. ולכן (ובלאה"כ מובן ש)מקודם רצו למצאו ולפדותו ולהביאו ליעקב.

41) ראה פרש"י שם, יד.